

Péczy László

(1906–1980)

Szomorú és fájdalmas a végső búcsú baráttól, közeli munkatárstól, kollégától, emberi községből, ismert tudóstól, nevelőtől; nehezebb és fájdalmasabb elkísérni utolsó útjára, ha az ember benne saját tanárát, pályaválasztásának ösztönzőjét, első mesterét is búcsúztatja. Nem csupán személyes emlékezőként idézzük föl nemes alakját, hiszen nemzedékekbe oltogatta az irodalom s az értő olvasás szeretetét; az egyetemes kultúra s művészet iránti érdeklődés élményét s szenvedélyét keltette föl tanítványaiiban; a nemzeti örökség ápolásának kötelességét, a népi kultúra hagyományainak megbecsülését véste lelkünkbe. Ő maga is ezen munkálkodott. Az iskolai s kollégiumi nevelő, fáradhatatlan oktató, falukutató, esztéta és irodalomtörténész példamutató komolysággal fogta föl hivatását „Igric” tanár úrnak sok tanítványa őrzi emlékét, s nem felejt el, hogy a magyar órákon halk szavú, szigorú, irodalmi művek esztétikai magyarázatába elmerülő, népköltészeti emlékeket zenekísérettel előadó, megfontolt beszédű puritán tanárember, egy igazságosabb iskola- és szociálpolitika s oktatási reformprogram elkötelezett híveként munkálkodott a felszabadulás előtti életútja küzdelmes szakaszában. Olyan időben segítette iskolába, áldozatkészen támogatta, tanította a mórizzsigmondi „szegény emberek” gyermekeit, a „puszták népe”-nek ivadékeit, amikor az irodalom és a társadalmi haladás humánus elveire és a népi írók tanúságtételére valló népművelő tanári, nemzeti önismeretre ébresztő pedagógiai buzgalmat nem nézték jó szemmel. A „magyar ugar” értelmiségi munkása volt a hazai nagybirtok-rendszer kasztjainak dunántúli zónájában, egy olyan válságos korban, amikor szociális igazságérzettel megáldott emberségéért hivatalos fórumokon nem pályázhatott babérokra.

Péczy László Kiskomáromban született; egyetemi éveit az Eötvös kollégiumban és a Collegium Hungaricumban töltötte, a budapesti és a bécsi tudományegyetem magyar–német szakos hallgatójaként. Horváth János tanítványa volt, hozzá írta doktori értekezését. Első dolgozata a vers és dallam témaköréből *A XVII. századi énekköltés formái* (Keszthely, 1931) címmel jelent meg. A keszthelyi, majd dombóvári gimnáziumban végzett közel két és fél évtizedes (1930–1953) középiskolai munkája időszakában publikálta *Hét balladájáték* c. (Bp. 1947) kis könyvét, amelynek darabjait, zömében székely népballadákat, saját hangszerelésben falujáró útjain diákcsoportjával mutatta be. 1953-tól a pécsi Pedagógiai Főiskola kollégiumi vezetője és a Magyar Irodalmi Tanszék tanára lett; a Tanárképző főiskolán folytatott csaknem negyedszázados működése és nyugalomba vonulása után, végleg csak halálával vált meg az oktatói munkától.

Tudományos ambícióit egyetemi éve óta melengette, s oktatói, kutatói munkásságának szolid eredményeiről, a tartalom és versforma összefüggésének néhány kérdéséről (Pécsi Ped. Főisk. Évl. 1956) egy régóta érlelődő verstani munka megírását elindító tanulmányban számolt be. Ide vág mesterének *Vitás verstani kérdések* c. művével kapcsolatos vitában történt megszólalása is (ItK 1958), jelezve, hogy esztétikai érdeklődése elsősorban verselméleti problémákra irányul. Erre vall *Verstansztétikai kérdések* tanulmány-sorozata is (Ped. Főisk. Évk. 1959–1960–1961), s *Ady rímelő művésze* (Tanárképző Főisk. Tud. Közl. 1964). A *Tartalom és versforma* c. könyvével (It Füz. 1965), amellyel a következő évben elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa tudományos fokozatot, a funkcionális verstan egyik hazai úttörője s kidolgozója lett. Különleges zenei képzettsége és énekkultúrja sokban hozzájárult a vers és dallam, a téma, műfaj, rím, ritmus, versakusztika összefüggéseit szem előtt tartó eredményeihez, finoman árnyalt – Ady, Arany, Babits, Csokonai, Illyés, József A., Kosztolányi, Petőfi, Szabó L., Vörösmarty, Weörös S., Goethe, Rilke és mások elemzéseire épülő –, a funkcionális verstan kérdéseinek első rendszerbe foglalási kísérletéhez. Ilyen természetű írása *Ady*

rimelő művészetének néhány funkcionális vonása (Kortárs 1969) is. Sok évtizedes műelemző gyakorlatának, egyéni kutatásainak és modern nemzetközi szakirodalmi tájékozódásának szintézise az először fősikolai jegyzetként (Bp. 1970), majd a műelemzés elvi kérdéseit föltáró s ezek további vizsgálatára ösztönző tankönyv átdolgozásával önálló kötetként megjelent *Bevezetés a műelemzésbe* (Bp. 1973). Műelemzés-vázlatai (Juhász Ferenc *A múlt-idő arany ága*; Móricz Zsigmond *Szegény emberek* valódi iskolapéldák; a legszebbek: Petőfi, *Rongyos vitézek? (Az év végén)*, *Egy gondolat bánt engemet* (Jelenkor, 1973). *A kuruc költészet egyik remeke (Siralmas ének...)* (Jelenkor, 1976), Kecskeméti Vég Mihály, *LV. zsoltára* „Exaudi Domine orationem meam...” (A régi magyar vers c. gyűjt. 1979), amely Kodály Psalmus Hungaricusát inspirálta; a *Rákóczi-nóta* (Rákóczi-tanulmányok, 1980), a „Jaj régi szép magyar nép...” hiteles szövegének Arany János népdalgyűjteményéből vett dallama kíséretében műgonddal végzett – utolsó verselemzése. Gyöngyszemek ezek a műértő tudós fejfáját borító koszorúján... Ha el távozott is közülünk, műveit, emberi példáját, tiszta emlékét megőrizzük.

Hopp Lajos

A magyar irodalom műfajai és a reneszánsz társadalom

(Tudományos ülésszak)

Nyíregyháza, 1980. május 14–16.

A tudományos ülésszakot Szabolcs-Szatmár megye Tanácsának és a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának védnöksége alatt rendezte: az MTA Irodalomtudományi Intézetének Reneszánsz-kutató Csoportja; a budapesti Tudományegyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszéke; a debreceni Tudományegyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszéke; a szegedi Tudományegyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszéke, valamint a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola magyar irodalmi tanszéke.

Május 14-én délelőtt az első ülés keretében, amelyen Klaniczay Tibor elnökölt, Margócsy József nyitotta meg az ülésszakot. Beszédéből a Szabolcs-Szatmár megye reneszánsz kori emlékeiről szóló részt közöljük:

„Ha kimondjuk azt a szót: reneszánsz, akkor könnyen eszébe jut valakinek egy sereg olasz vagy francia város, műemlék, akár járt arra, akár nem, lexikonért sem kell nyúlni, hogy politikusokat, művészeket, írókat nevezzen meg bárki a *külföldi* reneszánsz kori nagyjai közül. Ha szűkítjük a kört és *magyarországi* területről akarunk beszélni, akkor még mindig előkerül Janus Pannonius, Mátyás király év Visegrád, vagy a „második hullámban” a reformáció, a XVI. század – és akkor már a nem távoli Erdély is emlegetésre kerülhet, vagy a közelebbi Sárospatak és Debrecen, más okból Gönc és Vizsoly, Vilmány és Tállya – mind a Hegyaljáról.

A szorosabban vett Nyírség, Szabolcs, Szatmár és Bereg, akár tágabb történelmi értelemben véve, legfeljebb a reneszánsz és a reformáció kori *kutatóknak* jut eszébe. Emlékezhetnek arra, hogy a briberi Melithek késő utódai, a Szuhányiak a XX. század közepéig Csengerben éltek – nyomuk azonban nem maradt. Arra is, hogy a kisvárdai *Várday* család, amelyik nagyon gazdag volt, utolsó leszármazottjával, Várday Katával azt a *Telegdy* családot kapcsolta a közeli környékhez, férje, Telegdy Pál révén, amelyik csatlakozott Békés Gáspár hadjáratahoz és nyíltan pártot ütött a *somlyói* Báthoryak ágából származó István, erdélyi fejedelem ellen 1575-ben, amikor július 8-án, a kerellőszentpáli csatában vereséget szenvedtek. Ekkor Telegdy Mihály, az említett Várday Kata apósa elvesztette jelentős erdélyi birtokait.

Már csak e kor szakértői tudják, hogy az említett utolsó kisvárdai Várday főúri asszony férjének, Telegdy Pálnak leánytestvére az a bizonyos *Telegdi Kata*, az első magyar költőnő. Ő Kisvárdáról írta 1595 körül azt a szép levelet egyik rokonának, amelyiknek egy rövid részlete, Lukcsics kutatásai nyomán, belekerült pl. Horváth János *Magyar Versek Könyvébe*, hogy először nagyobb nyilvánosságot kaphasson most 45 éve. S ha ezt a verset, afféle töredéket, olvassuk, amelyben a „szép parlagon, *sétáló kis nyulakat*” találunk, *gazdag gyöngyhalmazt*, kedvtöltő *kerrecskéket*, vadászó *ebeket*, *örömet*, *mulatságot*, – akkor nem kell túlságosan nagy fantázia ahhoz, hogy eszünkbe jussanak azok a fali szőnyegek, amelyeket ugyanennek a századnak az elején, 1510 körül szőtttek és Párizsban, a Cluny-apátság mai múzeumában egy kőralakú teremben mutatnak be a világ gyönyörűségére. *A Dame à la*

licorne – sorozatra gondolok, amelyhez van hasonló kép itthon is a quattrocentóból. Megjegyzendő, hogy ez, az esztergomi Keresztény Múzeumban látható festmény, a *Ledny egyszarvúval*, a feltételezett 1450–60 közötti keletkezésekor még a szüzesség mélabújával ábrázolja az együttlétet, míg a Clunyban látható egyszarvú és környezete az *A mon seul désir* felirathoz kapcsolódik és az érzékszervek sorba allegorizálásával éppenséggel az *érvékiséget* emeli ki a XVI. század elején, – ahogy majd a végén, Telegdi Kata leveleiből is hasonló hangulat árad. – Ugyanaz a kor, ugyanaz az atmoszféra – de az ottani szövegek buja növényzete helyett itt a levélíró »sovány homokot« emleget és hasonlókát. Sőt, említett levele befejezésében ányának külön is felhívja figyelmét: lám, nem kell azt hinnie, hogy csak forrás mellett laknak poéták, hiszen – idézem – »sütnek az homokba is néha tiknak monyát, – noha csak ritkán azért«.

Uti figura docet. Tolnai Gábor könyvében, a régi magyar főurak között *e táji* szereplők nincsenek; a Báthoriaknak is más ágáról beszél. Eckhardt Sándornak a Két vitéz nemesúr c. kötetében vannak levelek, amelyek emlegetik Balassi Bálint Losonczy Annáját, hiszen Várday Kata anyja Losonczy lány, Annának sógora az *ecsedí* Báthori István, a teológiát végzett országbíró, aki már 1605-ben a közeli Ecseden halt meg és szarkofágja a nyírbátori templomban látható. De ugyan mi lett azokból a földvárakból Kállóban, Ecseden, Tiszaszentmártonban, Nyírbátorban és azokból az egykori »sásfészkekből«, ahonnan reneszánszéletük korlátlan portyáira indultak, – hol a hazáért, vitézkedő céllal, hol kevésbé tiszteltreméltó szándéktól vezetette?

Elpusztultak, nincs számbavehető, látható nyomuk, legfeljebb a nyírbátori múzeumban egy-egy balusztrád, olyan kályhacsempe, amelyikhez megfelelő palota is tartozott, valószínűleg, vagy pl. a kisvárdai téglahekatomba – amelyik századokon át és még a felszabadulás után is, egy ideig, a környező lakásokhoz, a városi templomhoz adott építőanyagot. S kellett ahhoz a kenyérmezei csata, hogy az 1479-ben ott győztes ecsedí Báthori István hadvezér, erdélyi vajda megépíthesse az igazán emlékezetes és a korról hitelesen valló templomokat Nyírbátorban.

Horváth Jánost éppen akkor hallgathattam, amikor, alapvizsga előtt végig, a XVI. századról beszélt, későbbi könyvének részleteit adva elő. *A reformáció jegyében* c. kötetében is éppen csak megemlíti a Mátészalka melletti Hodászról származott Hodászi (Pap) Lukács későbbi püspököt, nem túlságos elismeréssel; s a Zoványi féle egyháztörténeti lexikon is úgy jellemzi Hodászit, hogy »püspöki hivataloskodásának legérdekesebb mozzanata a Szilvásújfalvi Imrével folytatott *viszálykodás* volt«, – ami, minden bizonnyal, szintén *reneszánsz* jellemvonásként könyvelhető el . . .

És a szatmári részről ismerős az 1570. évi *cserengeri* zsinat, amelyik Melius Péter püspök elnöklete alatt főleg a Dávid Ferenc ellen hozott határozatokkal vált híressé, ha nem hírhedtté. – Tudunk Milotai Nyilas Istvánról, aki Móricz Zsigmond későbbi szülőfalujának közvetlen szomszédságában született 1571-ben és aki külföldi tanulmányok és rövid nagykállói lelkészkedés után lett püspök, szatmári paróhúsként, de lemondott, hogy Bethlen Gábor udvarában lehessen prédikátor Gyulafehérváron.

Itt-ott emléktábla őrzi meg egyikük-másikuk emlékét, de nem kapcsolódva hozzájuk »igazi látnivaló«, hanem »csak« szellemi hagyatékuk érdekes és izgalmas – egyháztörténész kutatók számára, nevük, egykori munkásságuk mély feledésbe tűnt.»

Margócsy József előljáró beszéde után Cserenyák László, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola főigazgatója üdvözölte az ülészak résztvevőit.

Az első lépésen hangzott el Varjas Béla *Irodalom és társadalomtörténet* c. előadása.

Ehhez elsőként Karácsonyi Béla szólt hozzá. Szerinte az irodalmi élet kibontakozása nem a XVI., hanem már a XV. században megtörtént. A XVI. században az irodalmi élet sokkal intenzívebb volt, mint hinnénk; az énekvers alacsonyabb formatechnikája már a hanyatlás következménye, amelynek oka nem a poétikai szabályok ismeretének hiánya, hanem a tömegtermelés.

Pirnat Antal hozzászólása elsősorban az előadó által felvetett orális kérdésehez kapcsolódott. Szerinte mennél primitívebb egy társadalom, annál inkább be kell kapcsolni az előadási lehetőségnek, »a társadalmi alkalomnak« vizsgálatát. Igen fontos szerepet játszott a rítus: így például az istentisztelet, mint az ének és prédikációk terjesztésére szolgáló konvencionális alkalom.

A másik általa érintett kérdéskörben azt fejtegette, mit tarthatunk a szó mai értelmében költészetnek, szépirodalomnak a régiségben.

Németh Jenő úgy vélte, az előadó nem az irodalom és a társadalom viszonyával, hanem irodalom-szociológiai kérdésekkel foglalkozott. Részben ehhez a hozzászóláshoz kapcsolódott Kocziszy Éva is,

aki szerint a mai befogadás-esztétika kategóriáit kellen alkalmazni a reneszánsz irodalomra is, így az „írószerepet”, a „társadalmi elvárást, mint szociológiai aspektust”.

Horváth Iván a Pirnát Antal által felvetett kérdést boncolgatta: mi az irodalom? Szerinte intézmény; ennek csiráit Balassi és Rimay körül megtaláljuk.

Várkonyi Ágnes azt vizsgálta, milyen volt a XVI–XVII. századi ember absztraháló képessége. Úgy gondolja, a végvári katonák számára a históriás énekek nemcsak a megtörténtre, a történelemre utaltak, hanem ennek kapcsán a végvári élet jelentőségét, társadalmi fontosságát is kifejezik.

Bitskey István kifogásolta, hogy az előadó a közvetítőt is egyenrangú tényezőként iktatta be a Horváth János-i hármasszerbe, jóllehet az nem kreatív elem. A társadalom vizsgálata sem kecsegtet új eredménnyel. Meg kell tartani a három fő tényezőt, de ki kell egészíteni egy negyedikkel: a mecénással.

Klaniczay Tibor az irodalmi alkalom kérdéséhez fűzött néhány gondolatot. A XVI. századi udvarokban mind az orális, mind az írott irodalom jelen volt. De más alkalom is nyílt az irodalmi szövegek terjedésére; Decsi G. például helytelenítve leír egy mezővárosi összejövetelt, ahol is kocsmában egyházi énekeket énekeltek. Klaniczay hiányolta, hogy Varjas a dolgozatában nem vette eléggé figyelembe a korabeli latin nyelvű irodalmat. Fontosnak tartja a közönség, a címzett szociológiai vizsgálatát, hiszen még a szerelmes versek is meghatározott alkalmakra születtek.

Varjas Béla válaszában kifejtette, hogy az irodalmi élet kialakulásának folyamata természetesen korábban kezdődött, mint ahogy dolgozata szűkös terjedelmében tárgyalta; már a Mátyás- és Jagellókorban létrejöttek irodalmi csoportosulások. Igen fontosnak tartja a mecénás inspiráló szerepét, ám nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a megrendelő azonos a közönséggel. Vitába száll Bitskeyvel és hangsúlyozza, hogy a közvetítő – előadó, megjelenítő – különösen az oralításban jelentős szerepet játszik.

Arra, hogy mit tekintünk a XVI. században irodalomnak, elmondja, hogy szerinte Tinódi mind irodalmi, mind zenci értelemben igenis poeta akkor, amikor éneket ír, s ebbe a gyűjtőmedencébe belefér a história és a bibliai történet is.

Május 14-én délután, a második ülés keretében, Karácsonyi Béla elnökletével hangzott el Nemeskürty István *Szórakoztató olvasmány és közönsége a XVI. századi Magyarországon* c. előadása.

Nemeskürty előadásához elsőként Pirnát Antal szólt hozzá.

Szerinte a kor fogalmait figyelembe véve Tinódi nem volt költő, s ezt ő minden jel szerint tudatosan vállalta is. Jóllehet ismerte, mégsem követte a horatiusi *ars poeticát*. Elvetette az *in medias res* szerkesztést, s mindig szigorú kronológiai rendben haladt előre a cselekmény elbeszélésében. Ennek okai mindenekeelőtt hallgatóságának igényeiben keresendők. Zrínyi előtt igazában nem is volt költő, aki vállalta, s leírta volna, hogy fabulát kever históriával; pl. Heltai Gáspár még azt is jelzi, forrásaiból mit tart hihetőnek, mit nem. Tinódi históriás énekei probabílisek, ellenben a költészet a retorikai szabályok szerint verisimilis.

Virágh László helytelenítette a mai fogalmak – költő, historikus – múltba való visszavetítését. A vers, akárcsak a madárdal, nem csupán művészet, hanem kommunikáció is, a funkciók keverednek.

Balázs Mihály úgy érezte, az előadás provokálón optimista képet festett a XVI. századi irodalomról. Eszerint sok vers és prózai mű létezett, s mellettük élt a közhasznú írásbeliség is, amely képes volt kikapcsolni a szórakoztató irodalmat. Ellenérvként elmondja, hogy az *Argiruson* kívül nem ismerünk olyan művet e korból, amely kimondottan szórakoztatni vágyó szépirodalmi alkotás. Pesti Gábor művei valóban gyönyörködtetnek, ám ő Erasmusszal együtt mondja: mindegy, melyik úton indulunk el, csak Krisztushoz jussunk. Ezzel szemben Heltai nem tűri, hogy az olvasó értelmezze művét, ezért fabuláihoz hosszú moralizáló magyarázatokat fűz. Ez a prakticista, utilitárius szemlélet nyilatkozik meg mind *Lucretia históriájában*, mind Balassi *Szép magyar Comoediájának* előszavában is.

Horváth Iván szerint a *dulcét* és *utilét* nem lehet mereven elválasztani, a kettő – Horatius szerint is – együtt él. A bibliai parabola – és ezt az erasmista Pesti jól tudja – már az antikvitás irodalmában is jelen volt. Így aztán Pesti a *dulcét* és az *utilét* nem választja külön.

Karácsonyi Béla a legendairodalom szórakoztató történeteire – ahogy ő nevezi: ál-legendáira – hívta fel a figyelmet. Példának Gregorius pápa históriáját idézte. Hozzászólásában kitért arra is, hogy az irodalmi szövegnek elsősorban nem tartalmi, hanem formai kritériumai vannak, hiszen az antikvitásban kötött szórendű és formájú prózai szövegeket is neveznek *carmennek*.

Heltai János szerint az irodalom a XVI. században az, ami annak hatott, tehát a gyönyörködtetés nem elsődleges követelmény. Ne felejtjük el – mondta –, hogy a nyomdák elsősorban bibliakiadás céljára szerveződtek.

Pirnát Antal újbóli hozzászólásában kifejtette, hogy Arisztotelésznél a *γραμματικά* az irodalom, tehát az, ami megfelel a nyelvi normának. Cicerónál ezt a litteratúra kifejezés váltja fel, irodalom nála az, ami le van írva. Irodalomnak ezek szerint azt kell neveznünk, ami a nyelvi normának megfelel, ezen belül költészetnek pedig a fikciót.

Klaniczay Tibor hozzászólásában Balázs Mihály kérdéseire kapcsolódva elmondja, a *delectatio* fogalma nem csak az úgynevezett szórakoztató irodalomra alkalmazható, a XVI. századi ember még nem tett különbséget hasznos és szórakoztató irodalom között. Hogy Magyarországon olvasták és hallgatták a kor közismert szórakoztató irodalmát, arra közvetett bizonyítékunk van: főúri családok gyermekei gyakorta kapták a históriás énekek hőseinek nevét.

Válaszában Nemeskürty István elmondta, hogy dolgozata vizsgálódásának célja annak megállapítása volt létezett-e a XVI. században szórakoztató irodalom, s ez hogyan, mikor jelentkezett. E korszak írójában az a kérdés vetődött fel, hogy a szépen gyönyörködtetés vagy a hasznos tanítás útján lehetünk-e jobbak. Természetesen itt a szép nem a mai hédonisztikus gyönyörködtetés értelmében szerepel. A szórakoztató irodalom különválását ő az 1575-től 1580-ig terjedő évekre helyezi, s megjelenésének okát a tridentinum utáni nyugodtabb légkörben látja.

Május 15-én délelőtt, Bán Imre elnökletével került sor a harmadik ülésre, amelyen a szegedi tudományegyetem munkaközösségének *Szegedi kísérlet a XVI. századi magyar vers gépi feldolgozására* c. előadása hangzott el. Az előadás szövegét a munkaközösség vezetője, Horváth Iván olvasta fel.

Az előadáshoz elsőként Papp Ferenc fűzött megjegyzéseket. Javasolta a műfaji osztályok bináris ábrázolását, valamint óvatosságra intett a statisztikai adatok ún. súlyozásával kapcsolatban. A következő felszólaló, Jékel Pál kifejtette, hogy lehet ugyan súlyozott számokat használni a statisztikában, de csak akkor, ha a korpuszok nem térnek el egymástól túlságosan. Véleménye szerint a számítógép alkalmazása megköveteli, hogy az információk egzaktak legyenek, mert különben a komputer adta eredmények nem reálisak.

Szuromi Lajos azt ajánlotta, hogy mielőtt metrikai feldolgozást végeznénk, tisztázzuk azt, hogy mit értünk a „metrumon”. Szerinte erre azért is szükség van, mert az előadásban ismertetett munka – alcímével ellentétben –, *nem* metrikai repertórium. Úgy véli, hogy itt talán a „verstudomány” komplex kategóriáját lehetne alkalmazni, mely elnevezés a verstani kérdések legátfogóbb, körü vizsgálatait jelentené. Mint ilyen, Magyarországon az első. Kérdés, hogy miért nem voltak hasonló kísérletek korábban? Valószínűleg azért, mert a komplex kutatást alapos részvizsgálatoknak kell megelőzni, s ezek még nem történtek meg. Maga a metrum szó jelentése is igen problematikus, a régi magyar versre nézve pedig különösen az, hiszen a metrikai leírás ebben az esetben rendkívül homályos. Tisztázandónak tartja a műfajelméleti kategóriákat is, melyeket szerinte merészség volt a feldolgozásban szerepeltetni. Kifogásolja, hogy a munka eredményeit tartalmazó könyv nem közöl teljes verszövegeket, csak kezdősorokat és bizonyos jeleket. Véleménye szerint így, a vers sorainak személyes kontrollja nélkül, csak poszta számokkal dolgozva, igen ingoványos talajra tévedünk.

Zemplényi Ferenc nem értett egyet az előtte szólóval. Szerinte a rímképlet és a szótagszám leírása az adott esetben megvalósítható és elégséges, egyéb problémákra (ütemelőző, főmetszet, időmérték kérdései stb.) a feldolgozás – jellegeből következően –, nem térhet ki.

Pirnát Antal hangsúlyozta, hogy ilyen nagyszabású munkánál elengedhetetlen az elemi fogalmak definíciója, s amíg ez nem történik meg, féltő, hogy objektivitásuk, egzaktitásuk csak látszat. Az első feladat: definiálni kell, hogy mit tartunk versnek a XVI. század irodalmából. A graduális szövegek kérdése – vers? nem vers? – pl. máig eldöntetlen. Hová soroljuk a segesvári drámatörédeket? Tekintsük szabadversnek? A második kérdés: mi a verssor? Gondoljunk arra, hogy Balassi versei is kétféle írásformában hagyományozódtak. Sok szempontból megoldhatatlan a belső rím problémája is. Az sem egyértelmű, hogy mit értünk én-versen. Például a zoltár következő sorát: „Én fiam vagy, ma szültelek téged” vajon az előadó én-versnek tekinti-e? Végül a műfaji hovatartozás kérdése sem dönthető el egyszerűen. Csak az a megjelölés fogadható el, amely a forrásban található.

A következő hozzászóló, Zombori István, a történészek és irodalmárok közti együttműködés szükségességéről, a statisztikai feldolgozások – legyen az a Mohács előtti oklevelek adatbankja, vagy metrikai repertórium – kölcsönös hasznáról beszélt.

A Pirnát Antal által felvetett, műfaji hovatarozással kapcsolatos kérdésekre Húbert Gabriella válaszolt. Elmondta, hogy munkájuk során ők is a korabeli, lehetőleg a forrásból származó műfaji meghatározásokat tartották elsődlegesnek, de ahol erre nem volt mód, ott felhasználták a XVI. századi asust, illetve saját szempontjaikat, amelyeket a feldolgozás során alakítottak ki.

Karácsonyi Béla a számítógépes adattárolásnak a Szegedi Egyetemi Könyvtárban való alkalmazását ismertette.

Varjas Béla szerint még a szótagszám sem dönthető el sok esetben (Heltai változtatásai stb.), gyakran éppen az első sor a hibás, s a repertórium mindig csak ezt tartalmazza. A műfaj meghatározása ugyancsak fogós kérdés, pl. mi van akkor, ha a korabeli szöveg – amelyet pedig mi szentírásnak tekintünk – téves? Figyelmeztet arra, hogy milyen könnyen lehet a statisztikával manipulálni. Mindezekkel együtt a munkát hasznosnak tartja, és a hasonló módszerek alkalmazását az irodalomtudományban feltétlenül követendőnek.

Csapodi Csaba megkérdezte az előadót: vajon figyelembe vették-e azt, hogy a versek fordítások, vagy eredeti alkotások? Javasolta, hogy a fordítások esetében az eredeti nyelvet és a szerzetetés helyét is tüntessék fel. Hasznos lenne az a megkülönböztetés is, hogy a vers kéziratos – ezen belül autográf vagy másolat –, vagy nyomtatott formában maradt-e ránk. Végül felhívta a figyelmet a possessor bejegyzések információ értékére.

Papp Ferenc kifejtette, hogy ha a feldolgozás során van egy szubjektívnek minősíthető kategória, az még nem baj.

Jékel Pál a számítógép alkalmazásának lehetőségeit taglalta, amerikai példán mutatva be korszerű használatának előnyeit.

Vayerné Tóth Rózsa is a műfaji besorolás nehézségeiről beszélt. Szerinte is csak a korabeli kategóriák fogadhatók el. Több példát hozott fel a félreértési lehetőségekre. Többek közt Pápai Páriz Ferenc szótárát, amelyet azért tart alkalmatlan segédeszköznek a műfajok azonosítására, mert szerzője egyrészt kompilálja a középkori és a humanista latint, másrészt a kontextusból spekulálja ki a szó értelmét. Ennek alapján pedig a korabeli klasszifikáció nem rekonstruálható.

Klanciczay Tibor elmondta, hogy ő jóindulatú szkepszissel figyelte a vállalkozást. A számítógép alkalmazásától azt várná, hogy gyorsan kapjon megbízható információt. Csatlakozik Pirnát Antal véleményéhez: csak 100%-ig biztos adatot szabad feldolgozni; e munkában viszont túl sok a hipotetikus adatfelvétel. Tudtával a feldolgozás az RMKT befejező kötetblokkja érdekében készült. Ő a fordított utat tartotta volna helyesebbnek: ha már készen lenne az RMKT XVI. századi sorozata, akkor lehetne jó lelkiismerettel ilyen jellegű munkákba kezdeni. Így viszont a bizonytalan adatokat tároljuk a biztos megállapítása érdekében. Az elmondottak miatt a vállalkozást jobban el tudná képzelni XVII. századi anyagon. Nem hiszi, hogy az előadó ismertette módon irodalomtörténeti problémák megoldhatók lennének. Például arra a már régebben felmerült kérdésre, hogy vajon van-e a XVII. századi szövegek (székelyföldi énekeskönyvek) között középkori, az irodalomtörténész hamarabb megadja a választ, mint a számítógép, ha az adatelőkészítésre fordított időt figyelembe vesszük.

Horváth Iván válaszában minden elhangzott problémát érintett. Kifejtette, hogy praktikus szempontok miatt, a kódolt adatok „részben rendezett halmaznak” foghatók fel. Tiltakozott a verstudomány elnevezés és a munka metrikai hasznosíthatatlanságának vádja ellen, utalva a nemzetközi metrumkatalógusok gyakorlatára. Leszögezte, hogy a komplikált algoritmizálhatóság miatt a Szuromi Lajos felvetette igényekkel a versek géppel nem elemezhetők. Elismerte annak a vitathatóságát, hogy mit vettek középkori versnek, azonban ezzel nem számoltak statisztikát. Tény, hogy nincs komplett metrikai elméletünk, de szerinte ennyi hapaxnál nem is lehet. Egyetért a műfaji hitelesség kérdését felvetőkkel, e problémának – akárcsak részleges – megoldására sincs más út, mint a XVI. sz.-i nyomtatványok figyelmes analízise. Munkájuk legnagyobb értékének azt tartja, hogy – ellentétben néhány hozzászóló véleményével – valójában csak biztos adatokat dolgoztak fel.

Pirnát Antal véleményére reflektálva elmondta, hogy a graduális szövegeket külön csoportba rakták, külön mindent, ami énekelt próza, valamint külön kategória lett a Segesvári töredék is. Feldolgozásokban a belső rímetek nem vették figyelembe. Az Én-verseken egyszerűen a grammatikai egyes szám első személyt értették, ez természetesen nem függ össze a lírai énnel. Varjas Bélának felelve: a versek első sorának csak azonosító szerepe van. Csatlakozik Klanciczay Tibor véleményéhez: a gép valóban nem tud dönteni irodalomtörténeti kérdésekben, de nem is ezt várjuk tőle. Nagyon sok esetben viszont adhat ötleteket. A átírásnál az RMNY gyakorlatát követték.

Május 15-én délután, Varjas Béla elnöklésével került sor a negyedik ülésre, amelyen Holl Béla *Szerző, nyomdász, olvasó a XVII. század első felében* c. előadása hangzott el.

Kovács József hozzászólásában a korabeli olvasók típusairól és a soproni könyvtárak összetételéről szolgált adalékokkal. Felhívta a figyelmet a possessor-kutatások fontosságára. Vászárhelyi Judit a Győri Főszékesegyházi Könyvtár állományát és az ott folyó munkát ismertette. Szerinte a possessor-kutatásokat országos keretek között, intézményesen kellene folytatni. Ludányi Mária a Thurzók könyvtárával kapcsolatos két, 1611. évi keltezésű levélről számolt be, melyekből jól rekonstruálható a kor könyvtári rendszere, a szakozások stb.

Heltai János a mecénások szerepéről beszélt. Példaként felhozta, hogy Felső-Dunántúl polgárai miként segítettek a Heidelbergben tanuló magyar diákokat könyvvásárlásaikban. A városi polgárság (pl. a nagyszombati) szívében viselte nemcsak a könyvkiadás ügyét, de az oktatási és művelődési élet egészének a szervezését is.

Kocziszy Éva szerint a XVII. század művelődéstörténetének a vizsgálatakor nem hanyagolhatók el a magánkönyvtárakról szóló leírások sem. Ezek összegyűjtését és kiadását a JATE I. számú magyar tanszéke már megkezdte. A munkálatok felső időhatára 1720. Hozzávetőlegesen 130 magánkönyvtár anyagáról van szó. A feldolgozás összesített mutatóval is rendelkezik.

Pirnát Antal arra az érdekes jelenségre hívta fel a figyelmet, hogy a 15 éves háború pusztításai miatt az ország lakossága a XVII. század első felében nem nő, a gazdasági élet is stagnál, a könyvnyomtatás műhelyei sem gyarapodnak, ugyanakkor – Holl Béla előadása szerint – a könyvtermelés mintegy 100%-al emelkedik. Kérdés, hogy milyen típusú kiadványok ezek?

Klanczay Tibor is érdekesnek tartja a Pirnát Antal felvetette kérdést. Továbbá arról kérdezi az előadót, hogy ki és miből fizette a gyulafehérvári nyomdát? Feltehető-e, hogy közöltségből – nem közvetlenül a fejedelem pénzéből – fizettek? Ez esetben az idézőjelben használt „állami nyomda” kifejezésből talán el is hagyható az idézőjel. A kor valóban állami jellegű nyomdájának egyébként a Ferenczffy-féle vállalkozás tekinthető.

Péter Katalin az arisztokrácia vallási hovatartozása és a birtokaikon élők vallása közötti összefüggést tárgyalta. Az lett volna a természetes, hogy a földesúr szabja meg jobbágysági vallását. Magyarországon azonban éppen ellenkezőleg volt. Pl. Nádasdy katolizált, de még a hatvanas években is voltak protestáns jobbágysági, akiknek templomuk és papjuk is volt. Az sem ritka, hogy a más vallású földesúr gyakorolja a kegyúri jogokat. Azt kell tehát kivételesnek tekinteni, ami az ellenreformáció alatt történt! Az előbbieket irodalomszociológiai szempontból is igen fontosak, nem kell ugyanis semmi meglepőt látni pl. abban, hogy Bethlen támogatta a Káldi-féle bibliafordítást.

Karácsonyi Béla az 1945 után megindult vízjelkutatás jelentőségét emelte ki. Bitskey István a Debreceni Egyetemi Könyvtárban folyó possessor-kutatásokra irányította a figyelmet. R. Várkonyi Ágnes a Pirnát Antal vázolta problémához szólt hozzá. Jakó Zsigmondnak Tótfalusi Kis Miklósról szóló tanulmányára hivatkozva kifejtette, hogy a XVII. század végén a nyomdák kérdése nem volt elválasztható a papírmalmokétól. A vizsgált időszakban 33 papírmalom működik, ebből nyolcat a század második felében építettek. Termelésüket állandóan bővítették. A könyv társadalmi megbecsülésében nagy szerepe volt az erdélyi iskolapolitikának is. De jellemző, hogy az igazán értékes, megbecsült tárgyak közé – ilyenek voltak pl. a követi ajándékok – nemigen tudta beverekedni magát. Mégis, a könyv, a könyvtár növekvő megbecsülését példázza az is, hogy örökléskor a könyvtár általában nem volt felosztható, csak egy örökös lehetett. Jankovics József az értelmiségiek könyvküldési gyakorlatát ismertette. Húbert Ildikó – a könyv presztízsnövekedését szemléltető – a könyvkölcsönzési összegek komoly summa voltát hangsúlyozta.

Tarnai Andor a könyvszociológiában igen fontosnak tartja a vásárcatalógusokat. Egyébként szerinte magyarországi nyomtatványt Bécsen túl nem lehetett találni, magyar nyelvűt esetleg, ha azt külföldön nyomtatták. Magyar könyvexport nem volt, csak import. Pirnát Antal elmondta, hogy a 16. században volt export, csak nem nyugatra, hanem keletre. R. Várkonyi Ágnes arról beszélt, hogy a követjelentések – valószínűleg forrásként Bonfini használva – gyakran adnak tájékoztatást Magyarország és Erdély történetéről. A követek irodalmi anyagot is gyakran vittek magukkal. Varjas Béla – csatlakozva néhány korábbi hozzászóláshoz – a magyarországi könyvkiadásnak a papírmalmoktól való függését emelte ki. Jelentős könyvkvitelünk szerinte sem volt.

Válaszában Holl Béla hangsúlyozta a vízjel- és possessor-kutatásoknak az irodalomszociológia szempontjából kiemelkedő jelentőségét. A könyvkiadás kérdésével kapcsolatban figyelmeztetett arra, hogy

a könyvek darabszáma szerinti – így az általa ismertetett – statisztikák félvezetőik is lehetnek, hiszen a nyomtatvány terjedelme 1 levélnyi is lehet. Megbízható képet akkor kapunk, ha ívre kiszámítjuk a könyvtermelést. Az „állami” vagy „fejedelmi” nyomda kifejezéseket szinonimaként használta, megjegyzendő azonban, hogy ezek – ha nem is elsődlegesen – gazdasági vállalkozások voltak. Péter Katalin hozzászólására reflektálva elmondta, hogy pl. nemegyszer a nádor asztalánál disputált a katolikus és az evangélikus pap, – az ilyen esetek korántsem mentek ritkaságyszámba. A vizsgált kérdések szempontjából igen érdekesek lehetnek a könyvekbe írt árak is. Sajnos, nálunk olyan jellegű vásáryegyzékek mint a német vagy franciaországiak nincsenek. Külföldre pedig – ha nem is nagy tételekben –, eljuttattak a magyar könyvek (Prága, Zwikau stb.). A hazai könyvtermés lényegében igen szegényes volt, csak a legszükségesebbekre szorítkozott. Ezt jól mutatja, hogy a korból mintegy 2000 bécsi nyomtatványt ismerünk, ezzel szemben az RMNy hozzávetőlegesen 800 kiadványról tud.

Az ülészak Varjas Béla elnöki zárszavával ért véget.

*

Az ülészak résztvevői május 16-án tanulmányi kirándulás keretében Szabolcs-Szatmár megye reneszánsz emlékeit tekintették meg a Nyíregyháza–Nyírbátor–Vaja–Vásárosnamény–Tákos–Csaroda–Tarpa–Kisvárdá útvonalon.

(A vitát összefoglalta: Kőszeghy Péter és Lázcs Sándor)

A Reneszánsz-kutató Csoport 1976–1980. évi munkája

1970-től 1975-ig évenként közöltünk beszámolót a Reneszánsz-kutató Csoport munkájáról. (A legutolsó az ItK 1976, 281–282. lapján jelent meg.) Az alábbiakban az 1975-öt követő öt esztendő munkásságáról adunk tájékoztatást.

Személyi adottságok

A Csoport munkájának irányítását Klaniczay Tibor és Varjas Béla látták el, az előbbinek 1979 végéig tartó római egyetemi megbízása miatt a tényleges vezetés azonban Varjas Béla kezében volt. A Csoport korábbi állandó munkatársai közül mindvégig az Intézet státusába tartozott Bónis György, Horváth Iván, Komlós Tibor, Pirnát Antal és Stoll Béla. Két kiváló munkatársunk időközben eltávozott az Intézet kötelékéből: Varga Imre 1978-ban nyugdíjba ment, V. Kovács Sándor pedig 1977-ben a budapesti egyetem Régi magyar irodalomtörténeti tanszékére távozott; a Csoport munkájában azonban mindketten továbbra is részt vesznek. Ugyanakkor a Csoport két új munkatárssal gyarapodott: Uray Piroska 1977-ben előbb gyakornok, majd 1979 óta segédmunkatárs lett; Jankovics József pedig 1978-tól kezdve a Csoport tudományos munkatársa. A Csoport titkári teendőit ez alatt az idő alatt is mindvégig Sántha Teréz látta el. Szorosabban a Csoport belső munkájához kapcsolódott Balázs Mihály mint aspiráns (1975–1978), valamint Húbert Ildikó, János István, Kőszeghy Péter, Lévy Edit és Máté Györgyi, mint tanári ösztöndíjasok. – A tárgyalt időszakban a Csoport munkatársai közül Varjas Béla megvédte doktori (1978), Horváth Iván pedig kandidátusi (1979) disszertációját.

Termunkák

Az elmúlt öt év alatt tovább folytatódtak és részben be is fejeződtek a Csoport kollektív termunkái.

A montaubani barokk intézet számára készített francia nyelvű kötet a magyarországi barokkról 1976-ban megjelent, *Le Baroque en Hongrie* címmel, Klaniczay Tibor és Varga Imre szerkesztésében.

A moszkvai Gorkij Intézettel közös szerkesztésben készülő, francia nyelvű reneszánsz-kötet szerkesztői munkálatai befejeződtek és a kötet 1978-ban megjelent. *Littérature de la Renaissance. A la lumière des recherches soviétiques et hongroises* címen. A kötet szerkesztői N. I. Balasov, Klaniczay Tibor és A. D. Mikhaïlov; a szerkesztők munkatársa: Horváth Iván.

Tovább folytatódott az AILC égisze alatt készülő európai irodalomtörténet reneszánsz-köteteinek az előkészítése. Az öt év alatt befejezésre került a mű első kötete, mely a végleges szerkesztői munkálatok befejeződése után 1981 első felében kerül átadásra a Kiadónak.

Nagy erővel folytak Stoll Béla irányításával a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi kötetekének a munkálatai; a VIII. és IX. kötet megjelent, s elkészült s részben szedés, részben szerkesztés alatt van a

X–XIII. kötet. Egyúttal megindult, Varjas Béla vezetésével, a XVI. századi sorozat folytatása, s előkészületben van a IX. kötet sajtó alá rendezésének befejezése.

Dudith András levelezésének a Lengyel Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetével együttműködésben tervezett kiadása a vártnál lassabban haladt előre. Ennek legfőbb oka, hogy oly nagyszámban kerültek elő (különösen Bécsben) Dudith-levelek, hogy az anyag teljes összegyűjtésére a tervezettnél lényegesen több időt kell fordítani. Várható, hogy 1981-ben készen lesz a Dudith-levelek inventárium, és elkezdhető az egyes kötetek megtervezése és sajtó alá rendezése. Magyar részről a Dudith-kiadás Csoportunk és a Klasszika-filológiai Tanszéki Kutatócsoport közös vállalkozásaként folyik, Szepessy Tibor vezetésével, Uray Piroska részvételével.

Tovább folytatódott a nemzetközi reneszánsz bibliográfia (*Bibliographie internationale de l'humanisme et de la Renaissance*) számára a magyar anyag évenkénti összeállítása Horváth Iván munkájaként (1979 óta Húbert Ildikó közreműködésével).

Az elmúlt öt évben mint új, fontos tervmunka jelentkezett a nemzetközi használatra szánt 3 kötetes új magyar irodalomtörténet első kötetének a megírása. A Varjas Béla irányításával folyó munka alapszövegének 1980 végére el kellett volna készülnie, egyes belső illetve külső munkatársak késése miatt azonban ez a munka áthúzódik 1981-re.

Havi előadások

A budapesti Régi magyar irodalomtörténeti tanszékkel közösen, illetve évente egyszer Szegeden vagy Debrecenben rendezett havi felolvasó ülések az elmúlt öt év során megszakítás nélkül követték egymást. Az elhangzott előadások a következők voltak:

1976

Dán Róbert: *Vehe Glirius és Dávid Ferenc* (január 21.)

Cs. Gárdonyi Klára: *Újabb adalékok Bartholomeus Fontius magyarországi kapcsolataihoz* (február 18.)

Holl Béla: *Ozorai Imre vitairatának kiadásáról* (március 17.)

Csonka Ferenc: *Christianus Schesaeus-problémák* (április 21.)

Barlay Ö. Szabolcs: *Batthyány Boldizsár humanista köre és a németújvári könyvtár első évtizedei* (június 16.)

August Buck (Marburg/Lahn): *Das Selbstverständnis des italienischen Humanismus* (szeptember 29.)

Lévay Edit: *Egy ismeretlen kódex históriás énekei* (október 29. Debrecen)

Bán Imre: *Az arisztotelizmus, mint a barokk filozófiai alapja* (október 29. Debrecen)

Tolnai Gábor–Haiman György: *Tótfalusi Kis Miklós halotti chartája* (október 30. Debrecen)

Csapodi Csaba: *A sevillai Janus-kódexek és a Janus-szöveggyűjtemény* (november 24.)

Cesare Vasoli (Firenze): *Le dottrine filosofiche di Galeotto Marzio* (december 15.)

1977

Mészáros István: *XVI. századi iskoláink és a „studia humanitatis”* (január 19.)

Cs. Gárdonyi Klára: *A száz évvel ezelőtt Konstantinápolyból ajándékképpen visszaérkezett kódexek* (február 16.)

Nagy Zoltán: *Mátyás királyt dicsőítő korabeli művészeti alkotások* (március 23.)

Feuerné Tóth Rózsa: *Humanitas, Studia Humanitatis, Umanistà, Humanizmus* (április 20.)

Jean-Claude Margolin (Tours): *État présent et l'avenir des études néolatines* (május 18.)

Julius Domański (Varsó): *Der Begriff des Scholastischen und des Humanistischen in der Philosophie* (május 18.)

Maria Cytowska (Varsó): *Erasmus et la philosophie antique* (május 18.)

Székely György: *Az európai városfejlettség fő tendenciái a XV. és XVI. században* (június 22.)

Vásárhelyi Judit: *Két XVI. századi magyarországi ciceroniánus* (szeptember 28.)

Horváth Iván és Pirnát Antal: *Vita a Balassi előtti szerelmi líráról* (október 14. Szeged)

Balázs Mihály: *A kelet-európai antitrinitarizmus egy változata* (Simon Budny nonadorantizmusa és magyar kapcsolatai) (október 15. Szeged)

Varjas Béla: *Tinódi politikai pártállása* (október 15. Szeged)
Barlay Ö. Szabolcs: *A „Missio Transsylvanica” és a Kolozsvári Disputa* (november 30.)
Nemeskürty István: *Balassi Anna-verseinek időrendje* (december 21.)

1978

Uray Piroska: *Irévizmus és ortodoxia Magyarországon a 17. század elején* (január 11.)
Kovács József: *Lackner Kristóf és a soproni gimnázium kialakulása* (február 22.)
Dán Róbert: *Egy „ismeretlen” antitrinitárius ideológia világi tanításai* (március 15.)
Szabó Géza: *Bogáti Fazekas Miklós históriás énekei* (kutatási beszámoló) (április 26.)
Tóth István: *Van-e hiteles Janus Pannonius-portré?* (június 28.)
Riccardo Scrivano (Róma): *Retorica e Manierismo* (szeptember 27.)
Klaniczay Tibor: *Az európai reneszánsz szintézisének egy fejezete* (A XV. századi humanista dicsőítő irodalom) (október 13. Debrecen)
Szőnyi György Endre: *Balassi Bálint és a XVI. századi titkos tudományok* (október 13. Debrecen)
Amedeo Di Francesco (Nápoly): *Wathay Ferenc költészetének átmeneti jellege* (október 13. Debrecen)
Gombáné Lábos Olga: *Szenci Molnár Albert humanista kapcsolatai* (október 14. Debrecen)
Bitskey István: *Emlékirat és esztétikum* (A magyar memoáriróladalom kezdeteiről) (október 14. Debrecen)
Cs. Gárdonyi Klára: *Janus Pannonius néhány epigrammájának ismeretlen első kiadása* (november 29.)
Tóth István: *Balassa János hűtlenségi pere – Telegdi Miklós reneszánsz könyvtára* (december 20.)

1979

Kocziszkó Éva: *Janus Pannonius kései elégiaköltészete* (január 17.)
Ludányi Mária: *A szerelem-kép alakulása a magyar irodalomban a 16. század végén és a 17. században* (február 21.)
Tóth Tibor: *Erdélyi királytükör* (Pataki Füsüs János: Királyok tüköre) (március 21.)
Magyar Róza: *Adalékok Petrőczy Kata Szidónia életéhez* (április 25.)
Székely György: *Mátyás király és a morva főváros* (Diplomatika és nyomdatörténet) (június 20.)
Paul Raabe (Wolfenbüttel): *Bibliotheksgeschichte und Leserforschung* (október 3.)
Nemeskürty Harriet: *Magyarország a 17. század német geográfiai-útleíró irodalmában* (október 24.)
Ritoókné Szalay Ágnes: *Janus Pannonius kiadója, Hilarius Cantüncula* (november 23. Szeged)
Kovács Sándor Iván: *Zrínyi verseskönyve és a magyar epigramma születése* (november 23. Szeged)
Ács Pál: *A magyar irodalmi nyelv két elmélete: az erasmista és a Balassi-követő* (november 24. Szeged)
Jankovics József: *Bethlen Miklós stílusa, levelei alapján* (november 24. Szeged)
Heltai János: *Dávid Pareus magyarországi tanítványai* (december 12.)

1980

Szigeti Csaba: *Arisztokrata poéta és versificator a 17. században* (január 16.)
Téglásy Imre: *Zsámboky János nyelv- és történelemszemléletéhez* (február 20.)
Virágh László: *Adalékok Balassi Bálint „ad notam” jelzéseihez* (március 19.)
Pirnát Antal: *Elias Gczmiedele levele Heltai Gáspárhoz* (április 23.)
Klaniczay Tibor: *Zrínyi Mátyás-tanulmányának nemzetközi politikai összefüggéseire* (június 18.)
Pajorin Klára: *Bonfini Symposion-ja* (szeptember 17.)
Bartók István: *Medgyesi Pál: Doce praedicare* (Az első magyar nyelvű egyházi retorika) (október 15.)
Nagy Ilona: *A Jordánszky-kódex fordítástechnikai sajátosságairól* (november 19.)
Lelkes István: *A reneszánsz perspektíva és előzményei* (vetített képekkel) (december 10.)

A hagyományos májusi ülősszakok több-kevesebb nemzetközi részvétellel változatlanul megrendezésre kerültek:

1976 május 11–15. (Eger): Balassi Bálint életműve. A magyarországi előadókon kívül előadást tartott Amedeo Di Francesco (Nápoly), Gömöri György (Cambridge), Jan Slaski (Varsó) is, továbbá az ülősszak vendége volt Sante Graciotti (Róma) és Bori Imre (Újvidék). Az ülősszak előadásainak teljes anyaga az ItK 1976. évi 5–6. számában jelent meg.

1977 május 11–14. (Győr): A magyarországi barokk kezdetei. Külföldi vendégeink közül előadást tartott az ülősszakon: Werner Welzig (Bécs) és Amedeo Di Francesco (Nápoly), s vendégként résztvettek rajta még Bori Imre (Újvidék), Alois Eder (Bécs), Robert Pichl (Bécs), Sibylle Badstübner (Berlin). Az ülősszak előadásai a MTA I. OK XXXI. kötete (1979) 3–4. számában jelentek meg.

1978 május 15–21. (Visegrád): Politikai gondolkodás és történelemszemlélet a reneszánsz korban. Az egy hétig tartó ülősszakon, mely az 1975. évi mátrafüredi ülősszakon hasonlóan inkább szeminárium-jellegű volt, külföldi előadó nem szerepelt. Az ülősszak előadásai együttesen nem kerültek kiadásra, egyeseket azóta szerzőik különböző folyóiratokban már közreadtak.

1979 május 15–19. (Siklós): Antitrinitarizmus a XVI. század második felében (Dávid Ferenc halálának 400. évfordulója alkalmából). Tudományos fontossága tekintetében valamennyi eddigi ülősszak közül ez a nemzetközi-jellegű kollokvium volt a legjelentősebb. Az ülősszak végig idegen nyelven folyt, s az előadók többsége a külföldi vendégek közül került ki. Összesen 20 külföldi kolléga vett részt a tanácskozáson: Bori Imre (Újvidék), Silvano Cavazza (Firenze), Růžena Dostálová-Jeništová (Prága), Erdő János (Kolozsvár), John C. Godbey (Chicago), Jan van Goudoever (Amstelveen), Kovács Lajos (Kolozsvár), Werner Lenk (Berlin), Valerio Marchetti (Faenza), Zbigniew Ogonowski (Varsó), Paul Philipp (Heidelberg), Adriano Prosperi (Bologna), Ingeborg Spriewald (Berlin), Aldo Stella (Padova), Lech Szczucki (Varsó), Janusz Tazbir (Varsó), Waclaw Urban (Krakkó), Cesare Vasoli (Firenze), Georg H. Williams (Cambridge, USA), Giampaolo Zucchini (Bologna). A kollokvium ismeretétét, Dán Róbert tollából, lásd: Acta Litteraria XXI (1979), 121–122. Az ülősszakon elhangzott előadások külön kötetben fognak napvilágot látni, a „Studia humanitatis” c. sorozat keretében.

1980 május 14–16. (Nyíregyháza): A magyar irodalom műfajai és a reneszánsz társadalom. A külföldi résztvevők nélkül megtartott, szerényebb jellegű, de tudományos eredményekben gazdag ülősszak előadásai, a viták ismertetésével együtt az ItK jelen füzetében jelennek meg.

Kiadványok

A Csoport publikációi jelentős számban gyarapodtak az elmúlt öt év alatt; számos esetben régóta megkezdett munkák eredményei értek be. Ennek eredményeképpen 1979-ben szükségessé vált kiadványaink külön francia nyelvű katalógusának (*Publications du Centre de recherches de la Renaissance*) a kiadása is, mely a Csoport kiadványain túl, az Akadémiai Kiadó egyéb reneszánsz tárgyú könyveinek a felsorolását is nyújtja. A Csoport egyes sorozataiban az elmúlt öt év alatt az alábbi kötetek jelentek meg:

Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum (szerk.: Pirnát Antal; 1979-től kezdve Pirnát Antal és Szörényi László). A „Series nova” első öt kötete jelent meg: Bonfini *Rerum Ungaricarum Decades*-ének zárókötet (1976) Kulcsár Margit és Kulcsár Péter; Ransanus *Epithoma*-ja (1977) Kulcsár Péter; Vitéz János művei (1980) Boronkai Iván; Schesaeus művei (1979) Csonka Ferenc és Simon Proxenus *Commentarii de itinere Francogallico* c. munkája (1979) Daná Martinková gondozásában. Előkészületben van Thuróczy krónikájának kiadása Mályusz Elemér és Kristó Gyula, valamint Brodarics műveinek kiadása Csapodi Csaba és Kulcsár Péter munkájaként.

Régi Magyar Költők Tára, XVII. század (szerk. Stoll Béla). Megjelent a 8. és 9. kötet: Bethlen Gábor korának költészete (1976) Komlowszki Tibor és Stoll Béla; A két Rákóczi György korának költészete (1977) Varga Imre gondozásában. Előkészületben van az 1660-as évek költészetének, az első kuruc küzdelmek költészetének a kötete, valamint a század kisebb műköltőinek (Beniczky, Felvinczi stb.) két kötete, valamennyi Varga Imre munkája.

Bibliotheca Hungarica Antiqua (szerk. Varjas Béla). A sorozat X. köteteként megjelent Baranyai Decsi János Sallustius-fordítása (1979), Kurcz Ágnes kísérő-tanulmányával. Előkészületben van

Sambucus *Emblemata*-jának August Buck, valamint Huszár Gál és Kálmáncsehi Márton nemrég felfedezett 1560–1561. évi énekeskönyvének kiadása, Borsá Gedeon tanulmányával.

„*Studia Humanitatis*” (szerk. Klaniczay Tibor). A sorozat harmadik köteteként jelent meg a moszkvai Gorkij Intézettel közösen előkészített, fentebb idézett kötet a reneszánsz irodalom elvi kérdéseiről (1978). Előkészületben van a sorozat további három kötete: Dán Róbertnek Mathias Vehe-Gliriusról, Csapodiné Gárdonyi Klárának Vitéz János könyvtáráról szóló munkája, valamint az 1979. évi siklói antitrinitárius kollokvium előadásainak Dán Róbert és Pirnát Antal által szerkesztett kötete.

Humanizmus és Reformáció (szerk. Klaniczay Tibor). Az elmúlt öt év során megjelent a sorozat 6–9. számú kötete: Zoványi Jenő posztumusz műve, *A magyar protestantizmus története 1565-től 1600-ig* (1977); továbbá Botta Istvánnak Melius ifjúságáról (1978); Bitskey Istvánnak Pázmány prédikációiról (1979) és Lech Szczuckinak Palaeologusról és Franckenről szóló munkája (1980). Előkészületben van Csapodi Csabának a Janus Pannonius szöveggyűjteményéről és Mészáros Istvánnak XVI. századi városi iskoláinkról szóló könyve.

Reneszánsz–Füzetek (szerk. Komlövski Tibor). Az öt év folyamán (1980 decemberéig) 12 új füzet jelent meg (31–42. szám): Dán Róbert, Holl Béla, Komlövski Tibor, Varjas Béla, Horváth Iván, Amedeo Di Francesco, Kovács Sándor Iván, Ács Pál, Kocziszky Éva, Ludányi Mária, János István és Ritoókné Szalay Ágnes tanulmányaival.

A Csoport által gondozott vagy támogatott kötetek jelentek meg más sorozatokban is, így a *Memoria Saeculorum Hungariae* (szerk. V. Kovács Sándor) 3. köteteként napvilágot látott *A régi magyar vers* című tanulmánykötet Komlövski Tibor szerkesztésében; s ugyanitt előkészületben van az *Irodalom és ideológia a XVI–XVII. században* című tanulmány-gyűjtemény, Varjas Béla gondozásában. – Az *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* (szerk. Keserű Bálint) című szegedi sorozat 4. köteteként kiadásra került az 1974. évi sárospataki Szenci Molnár-kollokvium anyaga, további tanulmányokkal kiegészítve (1978). – Végül az *Irodalomtörténeti Füzetek* (szerk. Bodnár György) c. intézeti sorozat 95. számaként napvilágot látott Amedeo Di Francesco *A pástor-játék szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében* (1979) c. dolgozata; s előkészületben van ugyanitt Bónis Györgynek Révay Péterről szóló munkája. – Megemlítjük még, hogy kiadás előtt áll – sorozaton kívül – Horváth Ivánnak *Balassi költészete történeti-poétikai megközelítésben* és Varjas Bélának *Irodalom és nyomtatott könyv a XVI. század magyar társadalmában* c. könyve.

K. T.

Intézeti hírek

(1980. január 1–december 31.)

Külföldi tudósok előadásai Intézetünkben 1980-ban

1980. október 7–8-án az Irodalomtudományi Intézetben tartotta harmadik ülését *A világ-irodalom fejlődésének törvényszerűségei* elnevezésű Sokoldalú Nemzetközi Irodalomtudományi Problémabizottság. G. P. Berdnyikov akadémikus, a Bizottság elnöke referált a társadalomtudományokért felelős akadémiai alelnökök pragai értekezletének határozatairól a Problémabizottság munkájával összefüggésben. Az ülésen felszólaltak a bolgár, a csehszlovák, a kubai, a magyar, az NDK-beli, a lengyel, a szovjet és a

vietnami szekciók és az illető országokból irányított témák vezetői, ismertették a kutatómunka állását és problémáit. Az ülészak keretében zajlott le a magyar irányítással folyó téma (*A huszadik századi humanista művészek esztétikai fejlődése*) szakmai tanácskozása, melynek bevezető előadását Szabolcsi Miklós akadémikus tartotta. Ezt követően a téma Nemzetközi Koordinációs Bizottsága meghatározta a munka irányelveit és kijelölte a szerkesztőbizottságot T. Balasova, Illés László és S. Schlenstedt

személyében. Szakmai értekezlet keretében vitatták meg a szovjet valamint a kubai irányítással megvalósuló témák elvi tervezetét is. Az ülés-
szakon harminckét külföldi és több mint harminc magyar irodalomtudós vett részt, köztük nagy számban a modern filológia egyetemi szakemberei.

*

Ho Ton Trinh, a vietnami Irodalomtudományi Intézet igazgatóhelyettese, az MTA I. Osztálya-

nak tiszteleti tagja 1980. október 9-én tartotta székfoglaló előadását *Notre travail de recherche littéraire et certains problèmes concernant la littérature comparée* címmel.

*

Prado Coelho, a liszaboni egyetem komparatistikai tanszékének professzora 1980. október 29-én előadást tartott intézetünkben *Les tendances actuelles de la critique littéraire* címmel.

Intézetünk munkatársainak előadásai külföldön 1980-ban

Szegedy-Maszák Mihály 1980. első hónapjában előadásokat tartott az East Anglia egyetemen (Norwich). Előadássorozatának címe *Post-Modernism in Contemporary Hungarian Prose* volt.

*

A Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia Romantika Bizottsága meghívására Sötér István 1980. április 17-én előadást tartott Belgrádban *Romantisme yougoslave et hongrois* címmel.

*

A zágrábi egyetem Filozófiai Fakultásának Irodalomtudományi Intézete 1980. április 22–27 között magyar–horvát szimpoziumot rendezett Opatijában a két világháború közötti világ-irodalom kérdéseiről. A szimpoziumon magyar részről a következő előadások hangzottak el:

Bojtár Endre: *Katastrofismus als literarische Richtung in Ost-Europa*

Illés László: *Die Bündnispolitik der internationalen proletarischen Literatur*

Kulcsár-Szabó Ernő: *Der „verlorene“ Staat un der Roman*

Szabolcsi Miklós: *Zur Periodisierung der Literatur des 20. Jahrhunderts*

Vajda György Mihály: *Die Moderne und die Strömungen der Literatur des angehenden 20. Jahrhunderts*

A Szerb Összehasonlító Irodalomtudományi Társaság és az Ivo Andrić Alapítvány 1980. május 26–28-án nemzetközi konferenciát rendezett Belgrádban *Ivo Andrić műve az európai kultúra és irodalom kontextusában* címmel. A konferencián Szabolcsi Miklós *Quelques aspects com-*

paratistes de l'oeuvre d'Ivo Andrić, Vujicsics D. Sztóján pedig *Delo Ive Andrića kod Madjara u kontinuitetu pola veka* címmel tartott előadást.

*

A tudományos-technikai forradalom és az irodalom kapcsolatáról rendezett nemzetközi konferenciát 1980. május 26–27-én Szmolenicében a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete. Intézetünket Nyírő Lajos képviselte, aki előadást tartott *La révolution technique et scientifique et l'interprétation de la littérature* címmel.

*

Bonyhai Gábor részt vett a konstanzi (NSZK) egyetem „A dialogicitás az irodalmi kommunikációs folyamatban” c. szimpoziumán 1980 júniusában, s előadást tartott *Leó Popper und die neuere Hermeneutik* címmel.

*

Az V. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson (Turku, 1980. augusztus 19–27) két munkatársunk tartott előadást: Illés László *Entstehung und Auflösung der internationalen proletarischen Literatur – ein Modell des kulturellen Umstrukturierung*, József Farkas pedig *Zu Fragen der Ethik und Revolution in der neueren ungarischen Literatur* címmel.

*

A IX. Nemzetközi Esztétikai Kongresszuson, melyet Dubrovnikban rendeztek meg 1980. augusztus 25–31 között, Kálmán C. György

Context: the Main Factor of the Receiver's Creativity. A Summary címmel tartott előadást.

*

Kenyeres Zoltán 1980 szeptemberében két előadást tartott a roskilde-i egyetemen (Dánia), melyek címe *The young Lukács and his cultural environment in Hungary* illetve *Georg Lukács's last synthetical works* volt.

*

Az újvidéki Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete 1980. november 17–19-én József Attila szimpoziумot rendezett. A tanácskozáson részt vett Stoll Béla és József Attila verseinek új kritikai kiadásáról címmel előadást tartott.

*

1979 októberétől Bene Ede az Université de Haute Bretagne, Rennes vendégprofesszora és a 18. századi francia irodalom, valamint a magyar művelődéstörténet témakörében tart előadásokat.

*

A szláv kultúrák tanulmányozására és terjesztésére alakult nemzetközi szövetség és az UNESCO Titkársága 1980. november 3–7 között nemzetközi konferenciát rendezett *A tudomány szerepe a szláv kultúrák fejlődésében* (18–19. század) témáról. A konferencián Sziklay László *Spolupráca slovanskyh i neslovanskyh učencov v XVIII a XIX storoči* címmel tartott előadást.

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Műszaki szerkesztő: Marton Andor

A kézirat nyomdába érkezett: 1980. okt. 17. – Terjedelem: 18,55 (A/5) ív
81.8850. Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bernát György

Kronika

Péczely László	(1906—1980) (<i>Hopp Lajos</i>)	759
A magyar irodalom műfajai és a reneszánsz társadalom (A vitát összefoglalta: <i>Kőszeghy Péter és Lázs Sándor</i>)		760
A Reneszánsz-kutató Csoport 1976—1980. évi munkája (<i>K. T.</i>)		766
Intézeti hírek (1980. január 1-december 31.)		770

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Твердома, Дь.</i> : Атила Йозеф и Бенедетто Кроче	561
<i>Киши, Э.</i> : «На конвейере истории»	581
<i>Бокаи, А.</i> : Тема личности, родины и человечества в поздних стихотворениях Атилы Йозефа	591

ЖАНРЫ ВЕНГЕРСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ОБЩЕСТВО ЭПОХИ ВОЗРОЖДЕНИЯ

Научная сессия (Ниредьхаз, 14—16 мая 1980 г.)

<i>Варьяш, Б.</i> : Литература и история общества	607
<i>Немежкюрти, И.</i> : Развлекательная литература и ее читатели в Венгрии XVI века	620
Сегедский эксперимент по разработке на ВЧМ венгерского стиха XVI века	630
<i>Холл, Б.</i> : Автор, печатник, читатель в первой половине XVII века	639

Краткие сообщения

<i>Ритоокне Салаи, А.</i> : О развлекательной литературе наших предков	650
<i>Бански, И.</i> : Личностный характер и строение в первом венгерском сборнике эссе (Дьёрдь Бешшеней)	656
<i>Селеш, К.</i> : Понятия народности, народного и национального у Яноша Эрдеи до 1848—49 гг.	666
<i>Чатлош, Я.</i> : Петёфи в Швеции	673
<i>Вузинкаи, Г.</i> : Просветительная печать в первой половине дуалистической монархии	681
<i>Яноши, А.</i> : Эндре Ади в Граце	691
<i>Ковач, Й.</i> : «Из Америки просили стихотворения»	696
<i>Штолл, Б.</i> : История создания стихотворения А. Йозефа «Арань»	700

Мастерская

<i>Бечи, Т.</i> : Теоретические вопросы лирической драмы	702
--	-----

Обзор

Миклош Саболчи: Зреет свет (<i>Бокаи, А.</i>)	716
Путями Атилы Йозефа (<i>Петер, Л.</i>)	721
Янош Барта: По следам классиков (<i>Вереш, А.</i>)	726
Деже Тот: Живая традиция, живая литература (<i>Феньё, И.</i>)	730
Избранные произведения Деже Керечени (<i>Барта, Я.</i>)	736
Деже Козма: Кальман Миксат (<i>Чюрёши, М.</i>)	739
История Венгрии 1848—1890 гг. (<i>Надь, М.</i>)	742
Шесть выпусков серии «Портреты и признания» (<i>Эрдёди, Э.</i>)	747
Эмиль Нидерхаузер: Процесс национального возобновления в Восточной Европе (<i>Хопп, Л.</i>)	752
Библиография венгерской литературы с 1961 по 1965 гг. (<i>Лихтманн, Т.</i>)	755

Хроника

Terjeszti a Magyar Posta

Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (PKHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással PKHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámmal. Előfizetés bejelenthető az Akadémiai Kiadónál (1363 Budapest V., Alkotmány utca 21. Telefon: 111-010).

Példányonként beszerezhető: az Akadémiai Könyvesboltban (1368 Budapest V., Váci utca 22. Telefon: 185-881), a PKHI Hírlapboltjában (1055 Budapest V., Bajcsy-Zsilinszky út 76. Telefon: 116-269) és minden nagyobb árusítóhelyen.

Előfizetési díj egy évre: 90,— Ft, 1 szám ára: 15,— Ft

Index szám: 25 401

Külföldön terjeszti a KULTURA Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Pf. 149.

Ára: 30 Ft

Előfizetés egy évre: 90 Ft

INDEX: 25 401
ISSN 0021—1486

SOMMAIRE

<i>Tverdota, Gy.:</i> Attila József et Benedetto Croce	561
<i>Kiss, E.:</i> «A la chaîne de l'histoire»	581
<i>Bókay, A.:</i> Individu, patrie et humanité dans la poésie tardive d'Attila József	591

LES GENRES DE LA LITTÉRATURE HONGROISE ET LA SOCIÉTÉ DE LA RENAISSANCE

Session scientifique (Nyíregyháza, 14—16 mai 1980)

<i>Varjas, B.:</i> Littérature et histoire sociale	607
<i>Nemeskürty, I.:</i> La lecture amusante et son public en Hongrie au XVI ^e siècle	620
Préliminaires à un répertoire du vers hongrois jusqu'à 1600	630
<i>Holl, B.:</i> Auteur, imprimeur, lecteur dans la première moitié du XVII ^e siècle	639

Bulletin

<i>Mme Ritoók-Szalay, Á.:</i> Sur les lectures amusantes de nos ancêtres	650
<i>Bánszki, I.:</i> Traits individuels et spiritualité dans le premier volume d'essais hongrois (György Bessenyei: <i>A holmi</i>)	656
<i>Széles, K.:</i> La notion de la «popularité», du «populaire» et du «national» chez János Erdélyi jusqu'à 1848/49	666
<i>Csatlós, J.:</i> Petőfi en Suède	673
<i>Buzinkay, G.:</i> La presse de l'éducation générale dans la première moitié du dualisme	681
<i>Jánosi, A.:</i> Endre Ady à Graz	691
<i>Kovács, J.:</i> «Vous demandez des vers de l'Amérique»	696
<i>Stoll, B.:</i> La date de la naissance du poème d'Attila József, intitulé <i>Arany</i>	700

Atelier

<i>Bécsy, T.:</i> Sur les problèmes théoriques du drame lyrique	702
---	-----

Revue

Szabolcsi, Miklós: Érik a fény (La lumière murissante) (<i>Bókay, A.</i>)	716
József Attila útjain (Sur les routes d'Attila József) (<i>Péter, L.</i>)	721
Tóth, Dezső: Élő hagyomány, élő irodalom. (Tradition vivante, littérature vivante) (<i>Fenyő, I.</i>)	730
Les écrits choisis de Dezső Kerecsényi (<i>Barta, J.</i>)	736
Kozma, Dezső: Mikszáth Kálmán (<i>Csűrös, M.</i>)	739
Histoire de la Hongrie 1848—1890. (<i>Nagy, M.</i>)	742
Sur six volumes de la série <i>Arcok és vallomások</i> (Visages et confessions) (<i>Erdődy, E.</i>)	747
Niederhauser, Emil: Les mouvements du renouveau national en Europe Orientale (<i>Hopp, L.</i>)	752
La bibliographie de la littérature hongroise 1961—1965. (<i>Lichtmann, T.</i>)	755

Chronique

H I L A R I I
C A N T I V N C V L A E
H E N D E C A S Y L L A
B O R V M L I B E R .

V E N E T I I S . M D L V .

IANI PANNONII
QUINQUE ECCLESIAE EPI-
scopi, antiquis uatibus comparandi,
Ad Guarinum Veronensem

PANEGYRICVS.

*Eiusdem Elegiarum liber. Et
Epigrammatum Syluula. Item
Lazarus Bonamici Carmina nonnulla.*

VENETIIS, Apud Gualterum Scottum.

M D L I I I.